Scheiber Sándor

ADY ENDRE ÉS KOZMA ANDOR

Ady és az akadémikus írók, a „hivatalos" irodalom képviselői kapcsolatára nemrégiben újabb adatok váltak ismeretesekké. Vargha Zoltán közzétette atyja hagyatékából Ady leveleit Vargha Gyulához.[1] Ehhez csatlakozik közleményünk, amely napvilágra hozza Ady leveleit Kozma Andorhoz (1861—1933), Vargha Gyula költőtársához és legjobb barátjához.[2]

Ezek a levelek az irodalomban elő vannak készítve. Maga Ady is nyilatkozik Kozmáról 1912-ben „Margita élni akar" című verses regényében:[3]

De Kozma Andor több, jobb valaki,
Mintsem érje értetlen félreértés:
Úri, ősi, poétás dolog ez,
Bár önző, mint őszi szerelemféltés.

Kapcsolatukat — úgy látszik — Horváth János készítette elő. Azt írja Adynak 1910. április közepén: „Kozma Andornak meg most küldöm könyvemet[4] s várom a hatást. Ha reflektál rá, majd megírom neked."[5]

Ady Lajos monográfiájában kapcsolatukról néhányszor olvasható. Egy helyen ekképpen: „az akademikus írók közül Lévay József volt vele szemben a legnagyobb megértéssel s jóindulattal Kozma Andoron kívül."[6] Megtudjuk, hogy 1913 tavaszán, amikor Ady Lajos Mariagrünbe viszi bátyját gyógykezeltetésre, néhány száz koronát az Írói Segélyegylet is adott neki Kozma Andor útján.[7] Másutt ezt a nyilatkozatot teszi: „Bandi... a Tisza-pártiságot csak Kozma Andornak tudta megbocsátani."[8] Ezt részletesebben is kifejti: „De hálátlanság volna meg nem emlékeznem még egy férfiúról: *Kozma Andorról*, a Magyar Írók Segélyegyletének vezető emberéről, akihez szorult helyzetében Bandi soha nem fordulhatott úgy, hogy ne segített volna rajta. A segítségért, s méginkább a módért, ahogy a segítséget nyújtotta, nemcsak hálásnak és lekötelezettnek érezte magát Kozma Andorral szemben, de egyúttal kiváltságos tiszteletet és ragaszkodást érzett iránta, mint az egyetlen akademiailag is elismert olyan író iránt, aki meg merte benne látni az értéket, s bár Tisza Istvánnak bizalmas jó barátja volt, s politikailag is legszűkebb suitjéhez tartozott, mindig meleg barátsággal viselkedett Bandi iránt."[9]

Kozma Andor hagyatékában három levél található Adytól és egy özvegyétől. Ezek közelebbről szemléltetik a két költő barátságát.

Az I. levelet Ady valószínűleg 1913. június 18-án írja Mariagrünből. Benne Lajost protezsálja. Már június 14-én utal erre Lajoshoz írt levelében: „Kozma Bandinak írok, ha akarod, de teljesen elég, ha rám hivatkozva felkeresed. Páratlanul szíves, nagy ember, írtam neki innen anzikszot[10] s válaszolt boldogan."[11] Majd június 18-án jelenti öccsének: „Kozma Andornak most, ugyanez időben küldök levelet."[12] Kozma válaszát június 22-én regisztrálja öccséhez írt soraiban: „Kozmától nagyon hosszú, szép levelet kaptam. Azonban hétfőn ő elutazik s pár nappal később fog eljárni dolgodban. De a legcsalhatatlanabb melegséggel ígéri, hogy ha emberileg lehet, rendbehozza."[13]

Ady II. levele július 1-én Kozma közbenjárását köszöni meg. Szeretetét és háláját irodalmi értékű sorokban fejezi ki, amelyek a címzettet talán már Angliában találják.

A III. levelet 1913. december közepén írhatta. November óta Hűvösvölgyben lakik, a kihalt Park-pensióban.[14] Bajaira panaszkodik és gyors anyagi segítséget kér.

IV. levélként közzétesszük Ady Endréné válaszát Kozma Andor kondoleálására.

Hálás köszönettel tartozom Kozma István mérnöknek, Kozma Andor fiának, hogy hozzájárult a birtokában levő levelek publikálásához.

[1] VARGHA ZOLTÁN: Ady Endre levelei Vargha Gyulához. ItK. LXIV. 1960. 92—93.
[2] Életrajza megtalálható: KOZMA GYÖRGY: A leveldi Kozma-család története. Bp., 1940. 178—183. MERÉNYI OSZKÁR: Kozma Andor. Kaposvár, 1941.
[3] Margita fia című fejezetben.
[4] Ady s a legújabb magyar lyra. Bp., 1910.
[5] Ady Endre válogatott levelei. Sajtó alá rendezte: BELIA GYÖRGY. Bp., 1956. 316—317.
[6] ADY LAJOS: Ady Endre. Bp., 1923. 133.
[7] Uo. 164.
[8] Uo. 173.
[9] Uo. 235—236.
[10] Ez nincs meg a Kozma-hagyatékban.
[11] ADY LAJOSNÉ: Az ismeretlen Ady. Bp., é. n. [1943?]. 243; Ady Endre válogatott levelei. 425—426.
[12] ADY LAJOSNÉ: *I. m.* 243.
[13] Uo. 243; Ady Endre válogatott levelei. 427.
[14] ADY LAJOS: I. m. 178, 245; ADY LAJOSNÉ: I. m. 271.

1.

[1913 június 18.?]

Sanatorium und Wasserheilanstalt Mariagrün
— Post Kroisbach bei Graz —

Kedves és tisztelt Barátom, szeretne fölkeresni s néhány perces meghallgatást kérni tőled Ady Lajos, áll. főgymn. tanár. Öcsém, de nem félek, hogy szégyent vallok vele s nyugodtan mondhatom el róla, hogy derék, munkás, okos magyar. Ő azt hiszi, hogy szívesebben fogadod, ha én jelentem be neked s én megteszem azért, hogy újból küldhessek neked szerető üdvözletet. Még mindig Grünben vagyok, de most már — gondolom — nem sokáig. Még egyszer: fogadd Ady Lajost s az én nagy tisztelettel s szeretettel küldött köszöntésemet.

(Szerda)

Ady Endre

2.

[1913. július 1.]

Tisztelt, kedves barátom, ez a levél már bizonyosan az irigyelt Albionba küldődik utánad s találjon téged bölcs, derűs nyugalomban, de harcrakész egészségben. Köszönöm neked, hogy Ady Lajoshoz olyan szíves és jó voltál, mint hozzám s bár ez a mi familiánk sok elnyomás után túlságos és megbénító iramban próbált általunk — persze sikertelenül — jussához jutni, jó és hálás lenni s ragaszkodni gyermekesen tud. Csak ennyit ígérhetünk neked, de elvégre nincs is többünk s a hűség, mely tiszta, — magyar kuriózumnak is ér valamit. Neményi[15] nem-őszintesége az oka, hogy az akart célhoz nem segíthetett a te föltétlen jóságod, de ez a jóság csak olyan drága és megható nekünk, mint eredmény esetén. Ha (-félek, levélben konvencionak, szép, hazugság-féle udvariaskodásnak tetszenék) egyszer beszélgethetünk egymással, elmondom majd neked, mennyire okom van a kálvinista predestináció-tant illetlenül elbabonásítva hinnem abban, hogy ki tudtam sejteni gyerek-korom óta az embereket, kiknek az életemhöz közüknek kell lenniök. Újból minden jót kíván s szeretettel köszönt régi, igaz híved, tisztelőd:

Ady Endre

Máriagrün júl. 1.

P. S. Ugy-e, nem lettél olyan angol etikett-ember, ki csúnya, ideges írásomat meg ne bocsásd?

Ady

3.

[1913. december közepe.]

Kedves, tisztelt barátom, itt a tél s íme szokása szerint ismét beállít hozzád a te szerető, kunyorgó kollégád, barátod, vén öcséd. Holott megint az év vége felé járunk s ez ínséges esztendő okvetlenül legalább tíz annyi jelentkezővel hajszoltatott meg, mint más év. Én Grün után a nyáron meg nem érdemelt váratlansággal gyomorbajom miatt újból szanatóriumoztam. Azután Pesten próbáltam élni, de most ott minden olyan, hogy engem kétségbeejt. Egy hónap óta eljöttem hát kiszökve remetéskedni a Hűvösvölgybe (Park-pension, Hidegkúti ut) s teljesen egyedül élek egy üres, nagy, várszerű hotelkastélyban. Lelki-testi bajaim s az öregség félelme itt sem gyógyulnak s enyhülnek nagyon bennem. Viszont milliomosabb sem lettem tavaly óta s ez — úgy látszik — évszámaink szaporodásával mindig és mindig gyötrőbb, tán a leggyötrőbb szenvedés. Tudom, hogy most a legbajosabb adnod s talán januárban könnyebben menne, de én januárban sem lehetek annyira ráutalva, mint e percben. Eszelj ki valami módot s ha sikerül, a helyzet gyógyításához illő, nagy gyorsaságot. Gondolod, hogy gondolni sem merek horribilis summára, csak éppen valamire. Szeretettel, bizalommal kér s üdvözöl szerető

Ady Endréd

Hétfőn délben.

4.

Ady Endréné levele

Végtelen hálával köszönöm meg Önnek résztvevő sorait. Ön jól ismerte Őt, mert meglátta benne a legritkább és legtisztább értéket: a jó embert.

Mi, akik így és ilyennek ismertük őt, pótolhatatlan emberi értékeket vesztettünk benne.

Talán az ő drága, igaz emléke utat mutat és erőt ad hozzá méltóan viselni az életet nekem.

Őszinte tisztelettel

1919. febr. 1.

Ady Endréné

[15] Neményi Imre pedagógus, 1913-ban a Közoktatásügyi Minisztérium miniszteri tanácsosa.